

ზურაბ კიკნაძე

პროზელიტიზმი

პროზელიტი ბერძნული სიტყვაა და მომდინარეობს ძველი აღთქმის ბერძნული თარგმანიდან (“სეპტუაგინტადან”). პროზელიტი ბიბლიაში აღნიშნავდა იმ ადამიანს, რომელიც არ იყო მკვიდრი ანუ წარმოშობით იუდაელი (ებრაელი), მაგრამ ცხოვრობდა მის საზოგადოებაში, მიღებული ჰქონდა წინდაცვეთა და ასრულებდა მოსეს რჯულს. ერთხანს იგი და მისი შთამომავლები ინარჩუნებენ თავიანთი წარმოშობის ხსოვნას, რომ ისინი სისხლით და ხორციით არ ეკუთვნიან ისრაელიანებს, მაგრამ დროთა ვითარებაში ხსოვნა იკარგება და საბოლოოდ ხდება მათი ინტეგრაცია ხალხის სხეულთან და სულთან.

ახალ აღთქმაში ნახსენებნი არიან პროზელიტები ანუ რჯულშეცვლილნი იუდეველთა გვერდით, მათ საპირისპიროდ (საქმე, 2:10). პროზელიტად იხსენიება ძველი აღთქმის მთარგმნელი ბერძნულ ენაზე ბერძნულად მოლაპარაკე ებრაელთათვის აკვილა პონტოელი (II ს. ახ. წ.), რომელიც ქრისტიანობიდან იუდეველობაზე იყო მოქცეული. ძველ სამყაროში, ძველი აღთქმის პერიოდში და შემდგომაც ყოველი, ვინც რაღაც მიზეზითა თუ მიზნით შეეხიზნებოდა იუდეველთა ან სხვა აღმსარებლობის მატარებელ თემს, ისევე თავისი საყოფაცხოვრებო ინტერესებიდან გამომდინარე, ჩვეულებრივ იცვლიდა რჯულს ანუ ხდებოდა პროზელიტი. პროზელიტები იყვნენ ქართველი პირველქრისტიანები, რომლებიც დაყვნენ ნინოს ქადაგებას, განუდგნენ მამაპაპეულ რჯულს და ქრისტიანობა აღიარეს. გარკვეული აზრით, პროზელიტი იყო აბიათარი, ყოველ შემთხვევაში, ამას აჩვენებს მისი ზედწოდება, რომლითაც ის იხსენიება ისტორიაში: “ჰურიაციოფილი” სწორეთ ამ მოვლენის აღმნიშვნელია, ამ სიტყვაში პროზელიტიზმის შედეგია გამოხატული. პროზელიტები იყვნენ საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის წმიდანები აბო თბილელი, ევსტათი მცხეთელი და სხვანი.

თანამედროვე სამყაროში პროზელიტობა ანუ საქმიანობა, რომლის საბოლოო მიზანი ადამიანის გადაბირებაა სხვა (გადამბირებლის საკუთარ) აღმსარებლობაზე, მტკივნეულად განიცდება. სიტყვა *გადაბირება*, რომელშიც იგრძნობა იძულების ნიუანსი, კარგად გამოხატავს იმ შინაარსს, რომელიც დევს, მაგალითად, ცნება-ტერმინში “არაკეთილსინდისიერი პროზელიტიზმი”, რომელიც საქართველოს იუსტიციის მიერ შემოთავაზებულ კანონ-პროექტში გვხვდება:

“დაუშვებელია არაკეთილსინდისიერი პროზელიტიზმი – რომელიმე რელიგიური ორგანიზაციისადმი ან კონფესიისადმი ახალი წევრების მიზიდვის მიზნით მატერიალური ანდა სოციალური შედაგათების შეთავაზება ან იმავე მიზნით პირზე ფსიქიკურ-იდეოლოგიური ხასიათი ზეწოლის განხორციელება მისი მხრიდან აშკარად გამოხატული წინასწარი თანხმობის გარეშე” (მუხლი 4, პარაგ. 7).

“არაკეთილსინდისიერი პროზელიტიზმი” ისეთი ქმედებაა, რომელიც სცილდება აღმსარებლობის თავისუფლებისა და კონფესიათა შორის ურთიერთობის იმ ნორმას, ადამიანის უფლებათა დეკლარაციასა და დემოკრატიული ქვეყნების კონსტიტუციებში რომ არის გამოხატული. და თუკი არსებობს “არაკეთილსინდისიერი პროზელიტიზმი”, ლოგიკურია, უნდა არსებობდეს *კეთილსინდისიერიც* ანუ ჩვეულებრივი პროზელიტიზმიც, რომლის აკრძალვის საფუძველი არ უნდა არსებობდეს. თუმცა საბერძნეთის კონსტიტუციაში ეს ტერმინი გვხვდება რაიმე კვალიფიკაციის გარეშე: “პროზელიტიზმი აკრძალულია” (მუხლი 13, პარაგრ. 3). ვხვდებით მას არასამთავრობო ორგანიზაციის “სახელმწიფოს, სამართლისა და რელიგიის ინსტიტუტის” მიერ წარმოდგენილ კანონ-პროექტშიც: “აკრძალულია პროზელიტიზმი ანუ ნებისმიერი რელიგიური გაერთიანების აგიტაცია-პროპაგანდა სულიერი გადაბირების ან საკუთარი მრწამსის თავსმოსხვევის მიზნით” (მუხლი 5, პარაგრ. 2). ანუ: კანონი ამბობს, რომ დაუშვებელია პროზელიტიზმი, რომელიც იყენებს იძულებით მეთოდებს, რასაც “თავსმოსხვევა” გულისხმობს,

რაში შეიძლება მდგომარეობდეს პოზიტიური პროზელიტიზმი “არაკეთილსინდისიერის” საპირისპიროდ? თუ კონსტიტუციით ნებისმიერი

აღმსარებლობის ადამიანს აქვს უფლება თავისი მრწამსის თავისუფლად გამოცხადებისა, ეს იმას ნიშნავს, რომ მას იმის უფლებაც აქვს, რომ გააცნოს სხვა აღმსარებლობის (ან უაღმსარებლო) პიროვნებას ან პიროვნებათა ჯგუფს თავისი კონფესიის სულიერი თუ ნივთიერი ფასეულობანი, შეეცადოს დაარწმუნოს სხვაგვარადმსარებელნი თავისი კონფესიის უპირატესობაში. აქ გამოხატულია ორმხრივი უფლება: ერთი მხრივ, უფლება სწავლებისა და, მეორე მხრივ, უფლება მოსმენისა და მერე თუნდაც აღმსარებლობის შეცვლისა, რაც მისი კონსტიტუციური უფლებაა, ა..შ. ვერავითარი კანონი ვერ წაართმევს ადამიანს ამ უფლებას. მაგრამ პროზელიტიზმს დადებითი ნიშანი აქვს მანამდე, სანამ იგი არ გასცილება სულიერი სწავლების საზღვარს. სწავლებას მიზნად აქვს, ცხადია, მომხრობა, მაგრამ მომხრობისთვის ხშირად გამოყენებულია არასულიერი მეთოდები, როგორც არის არასარწმუნოებრივი რიგის დაპირებები (მატერიალური და სხვა) ან შანტაჟი, ინტელექტუალური თუ სამსახურებრივი უპირატესობა, მისამხრობის გამოუცდელობა, გაუნათლებლობა ან გულუბრყვილობა, ან სულიერი თუ მატერიალური უმწეობა, თუნდაც არასრულწლოვანება (გონებრივი მოუმწიფებლობა) და სხვა.

ზემოთჩამოთვლილი მეთოდები, რომლის სია შეიძლება გაიზარდოს, შეურაცხმყოფელია ადამიანის პიროვნებისთვის და, თუ სახელმწიფო მოწოდებულია ადამიანის უფლებათა დასაცავად, იგი ასეთ შემთხვევებშიც ვალდებული უნდა იყოს დაიცვას ადამიანი მისი თავისუფლებისა და ღირსების ხელყოფისგან. თითქოს აქ იკვეთება ადამიანის უფლებათა დაცვის ახალი სფერო: დაცული იქნას ნივთიერად და ინტელექტუალურად უმწეო ადამიანის ნება ძალადობისგან. თუმცა ეს ძნელი დასადგენია. ჭირს გამოცნობა ან დადასტურება არაკეთისლსინდისიერ ქმედებებისა პროზელიტიზმის მიზნით, რომელიც თავისთავად, როგორც საკუთარ სიმართლეში სხვათა დარწმუნების აქტი, არ იკრძალება. ჭირს, როცა პროზელიტიზმის პროცესსა და მის საბოლოო შედეგში არ არსებობს დაზარალებული მომჩივანი. დანაშაულის კვალი დაფარულია, როცა

პროზელიტიზმის ობიექტი უძღურია წინააღმდეგობა გაუწიოს მაიძულებელს, რომელიც დაუშვებელი მეთოდებითა და ხერხებით ცდილობს მის გადაბირებას და იბირებს საბოლოოდ. თუ პიროვნებას შეუძლია წინააღმდეგობა გაუწიოს პროზელიტიზმის არაკეთილსინდისიერ მეთოდებს, დაახვედროს მაიძულებელს თავისი რწმენისა და ნების სიმტკიცე, გაიმარჯვოს იძულებაზე, ეს ორი ადამიანის დიალოგია, მათი კერძო პიროვნული საქმეა და სახელმწიფოს აქ ვერ ჩაერევა. ვერ გამოვრიცხავთ ცილისწამებას კანონით აკრძალულ არაკეთილსინდისიერ პროზელიტიზმში. მოტივი ცილისწამებისა მოიძებნება. პროვოკაციები ჩვენს საზოგადოებაში არცთუ იშვიათად შეიძლება მოხდეს. გადაბირებული, რომელმაც მიიღო გასამრჯელო რჯულის შეცვლისთვის, უარს არ ამბობს ახალ, უფრო მეტ გასამრჯელოზე გადამბირებლის დასასმენად. სასამართლო ვერ აუვა ამგვარ და კიდევ სხვა ბუნდოვან კაზუსებს.

რუსულ სინამდვილეში არაკეთილსინდისიერი პროზელიტიზმის ცნება საკმაოდ გაფართოებულია: მასში შედის “არაკანონიერ მატერიალურ საშუალებათა” გამოყენება, რომლებიც სოციალურ ქმედებათა მთელს სპექტრს მოიცავს, როგორც არის ჰუმანიტარული დახმარება, უფასო სწავლება და სამუშაო ადგილებით დაკმაყოფილება, დაპირებები საზღვარგარეთ სამუშაოდ გაგზავნაში, ტელევიზიისა და პრესის გამოყენება რწმენის გასავრცელებლად, ამავე მიზნით მოწყობილი ფესტივალები და სხვადასხვა შოუები, სადაც დემონსტრირებულია ქვეყნისთვის არატრადიციული მასობრივი ხასიათის ქადაგებანი, რაც მართლმადიდებელი კულტურის ქვეყანაში, “მართლმადიდებელი ეკლესიის კანონიკურ ტერიტორიაზე”, არ შეიძლება ქრისტიანულ ღირებულებათა პროფანაციად არ აღიქმებოდეს; ეს განსხვავებულ კულტურათა მძაფრად მტკივნეული დაპირისპირებაა, მისგან გამოწვეული ექსცესები სცილდება რელიგიურ სფეროს.

და მაინც დაისმის კითხვა: ვინ უნდა იცავდეს ადამიანის (პიროვნების) რელიგიურ უფლებებს და მასთან დაკავშირებულ ღირსებებს ხელყოფისგან – სახელმწიფო თუ ეკლესია (რელიგიური ორგანიზაცია),

რომელსაც მტაცებლური მეთოდებით ართმევენ წევრს? ცხადია, ეკლესია ვერ შეურიგდება ამგვარ ჩარევას თავის მრევლში, მაგრამ რა მეთოდები აქვს მას ამგვარი ფაქტების თავიდან ასაცილებლად – თავისი შვილების ზნეობრივი თუ სარწმუნოებრივი უსაფრთხოების დასაცავად? სახელმწიფოს პოზიცია გასაგებია – მას შეუძლია აღკვეთოს არაკეთილსინდისიერი პროზელიტიზმი, რომელიც ხშირად კრიმინალურ ქმედებებს ემიჯნება, და დააკისროს მაიძულებელს პასუხისმგებლობა, დასაჯოს, როგორც კრიმინალის ჩამდენი.

სახელმწიფოს შეუძლია ებრძოდეს შედეგს, მაგრამ როგორ უნდა მოიქცეს ეკლესია იმისათვის, რომ შეუძლებელი გახდეს მის წრეში არაკეთილსინდისიერი პროზელიტიზმი? როგორ დაიცვას მწყემსმა თავისი ბატკანი მტაცებელი მგლისაგან, როგორც სახარება გვამცნობს პროზელიტიზმის უკიდურესი გამოვლინების სახით: “ერიდეთ ცრუწინასწარმეტყველებს, რომლებიც ცხვრის სამოსით მოდიან თქვენთან, შინაგანად კი მტაცებელი მგლები არიან” (მათე, 7:15).

სახარებაში მეტია ნათქვამი და დასმულ კითხვაზეც პასუხია გაცემული: “მე ვარ მწყემსი კეთილი. მწყემსი კეთილი თავის სულს გასწირავს ცხვართათვის. მოჯამაგირე კი, რომელიც არ არის მწყემსი და არც ცხვარი ეკუთვნის, მოსული მგლის დანახვაზე სტოვებს ცხვრებს და გარბის. მგელი კი იტაცებს მათ და ფანტავს. მოჯამაგირე კი გარბის, რადგან მოჯამაგირეა იგი და არ ზრუნავს ცხვრებზე” (იოანე, 10:11-13).

მგელი წარმატებულია იქ, სადაც მწყემსი მხოლოდ მოჯამაგირეობს ანუ არ ასრულებს ჭეშმარიტ მწყემსობას. ამ იგავურად ნათქვამში თუ სულიერ შინაარსს ჩავდებთ ანუ ეკლესიურად გადავთარგმნით, უნდა ვაღიაროთ, რომ როგორც მწყემსია პასუხისმგებელი ცხვარზე, ფარაზე, ასევე ეკლესია პასუხისმგებელია თავის სულიერ შვილებზე, თავისი შვილების სულებზე. ერთადერთი საშუალება მის ხელში მათი სულების უსაფრთხოების დასაცავად, მათ შესანარჩუნებლად თავის წიადში, არის მუდმივი გულწრფელი, სიყვარულით სავსე, არა მოჯამაგირეობრივი მზრუნველობა. მეტიც, დიდ მასშტაბით, შემოქმედებითი და არა სტიქიურად ქმნადი მომავლის პერსპექტივაში

ეკლესია პასუხისმგებელია გზას გადამცდარ, როგორც მას მიაჩნია, ადამიანთა სულების გამო, რომელთა მოქცევისთვისაც ის ლოცულობს ყოველდღე ამ სიტყვებით: “უარისმყოფელნი მართლმადიდებელთა სარწმუნოებისანი და ჭეშმარიტებისა გზათა შეცდომილნი, წვალებათაგან დაბნეულნი, ნათლითა ცნობისა შენისათა განანათლენ...” ლოცვა დიდი ძალაა, მაგრამ არ კმარა. ისევე, როგორც მკვდარია რწმენა საქმის გარეშე, ასევე უნაყოფოა ლოცვა, თუ ლოცვის შემდეგ “წვალებათაგან დაბნეულთ” მტრებად გამოაცხადებს. ის სულიერი პოტენციალი, რომელიც ლოცვაშია ჩადებული, საქმითაც უნდა იყოს რეალიზებული. ვერავითარი კანონი, ვერავითარი პრევენტული ღონისძიება ვერ გაუთანაბრდება იმ სულიერ პოტენციალს, რომელიც ეკლესიის წიაღშია, სამწუხაროდ, მთვლემარე სახით. კანონზე დანდობა, მისი გამოცხადება პანაცეად, მის მიმართ სასოება, მხოლოდ კაპიტულაციის გამოხატულებაა ეკლესიის სულიერი ძალის წინაშე.

რას ებრძვის სახელმწიფო და რა იარაღი აქვს მას ამ ბრძოლაში, რომელიც არის ბრძოლა პიროვნების ღირსებათა ხელყოფის წინააღმდეგ, მისი უფლებათა დასაცავად, როგორც რელიგიურ, ასევე სოციალურ, საზოგადოებრივ თუ კერძო ურთიერთობების სფეროში? აქ რელიგიური მოტივი ერთადერთი არ არის. აღმსარებლობითი იძულება ერთ-ერთი შემადგენელი მოტივია ფართე კრიმინალური სფეროსი, სადაც ხდება რაიმენაირი (თუნდაც საზოგადოებისთვის სასიკეთო) მიზნით ადამიანის ნებასა და შეგნებაზე ზემოქმედება, მის ცნობიერებაში ძალადობით ჩარევა, რაც ადამიანის ფსიქიკის დაზიანებას იწვევს.

თუ ადამიანი გაუსაძლისი მატერიალური სიდუხჭირის გამო იძულებული ხდება დაჰყვეს მაიძულებელის ნებას, ამ შემთხვევაში, ცხადია, პასუხისმგებლობა არ ეხსნება მაიძულებელს, მაგრამ, შესაძლოა, მეტი პასუხისმგებლობა ეკისრებოდეს სახელმწიფოს, რომელმაც ვერ უზრუნველყო მინიმალური და ელემენტარული სასიცოცხლო პირობები ადამიანის, პირდაპირ ვთქვათ, ბიოლოგიური

არსებობისათვის. ასე რომ, “არაკეთილსინდისიერი პროზელიტიზმი” საკმაოდ ნოყიერ ნიადაგს სოციალურ მოუწყობლობაში პოულობს. და, სანამ სოციალური პირობების დეფიციტი იქნება, ამგვარი პროზელიტიზმიც იარსებებს.

ეკლესიის წილს რაც შეეხება, სანამ იგი თავის დაფარულ პოტენციალს მთელი სისავსით არ გამოავლენს ან არ ეცდება მის ამოძრავებას, რათა მისი სიბრძნე ცხოვრების წესად იქცეს და დაამტკიცოს თავისი უპირატესობა, პროზელიტიზმი არ შეწყვეტს არსებობას. თუმცა ისიც უნდა ითქვას, რომ რელიგიური მომენტის უაღრესი ინტიმურობისა და, ამავე დროს, ირაციონალურობის გამო, პლურალიზმის ეპოქაში იგი მუდამ იარსებებს. ეს პიროვნების ნებაზეა დამოკიდებული, პიროვნებისა, რომლის ფუნდამენტური უფლებაა ნების თავისუფლება და არჩევანის უფლება. პროზელიტიზმი, საზოგადოდ, ადამიანისა და რელიგიის ისტორიის თანამდევია. ადამიანი ირჩევს, არჩევანი ამოძრავებს მის ცხოვრებას და, უფრო ფართო მასშტაბით, კაცობრიობის ისტორიას.

ამიტომაც და მისი ბუნებიდან გამონდინარე, ეკლესია ვერ დაუპირისპირდება არაკეთილსინდისიერ პროზელიტიზმს იმავე მეთოდებით, რასაც ეს უკანასკნელი იყენებს. ეკლესია ვერ გადაწყვეტს სოციალურ პრობლემებს ამგვარი პროზელიტიზმისთვის ნიადაგის გამოსაცლელად, არც ეცდება კონკურენცია გაუწიოს მას დაპირებებში მრევლის მოსაზიდად, შესთავაზოს სხვათაგან შეთავაზებულზე მეტი, ჩაებას ეკლესიის სულისათვის შეუფერებელ, მარათონში, რაც მისთვისვე იქნება საზიანო.

იმ ქვეყანაში, სახელდობრ, საბერძნეთში, სადაც პროზელიტიზმი კანონით აკრძალულია და ისჯება, პროზელიტიზმისთვის პასუხისგებაში მართლმადიდებელი ეკლესიის არც ერთი წევრი არ ყოფილა მიცემული, მაშინ როცა ყველა საქმეში, რაც კი ამ ბრალდებით აღძრულა, ბრალდებულის როლში მხოლოდ იედოვას მოწმენი თუ ორმოცდაათიანელები არიან. რა არის ამის მიზეზი?

იქმნება შთაბეჭდილება – და ასეც მიიჩნევენ პროზელიტიზმში დადანაშაულებული პირები, – თითქოს საბერძნეთში პროზელიტიზმის ბრალდება მიეყენება მხოლოდ რელიგიური უმცირესობის წარმომადგენლებს და არავითარ შემთხვევაში მართლმადიდებლებს, თითქოს პროზელიტიზმი ნებადართული იყოს მართლმადიდებლობისთვის, რომელიც საბერძნეთში კონსტიტუციის მიხედვით გაბატონებული რელიგიაა. საკითხი ასე უნდა დაისვას: არის თუ არა დამახასიათებელი მართლმადიდებელი ეკლესიისთვის პროზელიტიზმის ის სახეობა ანუ “არაკეთილსინდისიერი პროზელიტიზმი”? თუ ადამიანი ოდნავ მაინც არის გაცნობილი მართლმადიდებელი ეკლესიის ცხოვრებას, მის პრაქტიკას, მისთვის ცხადი უნდა იყოს, რომ მართლმადიდებელი ეკლესიისთვის უცხოა ამგვარი პროზელიტიზმი. მართლმადიდებელი ეკლესია, მიუხედავად მისიონერული გამოცდილებისა მოციქულთა ხანიდანვე, საგანგებოდ არ ეძებს მოუქცეველთ, რათა მათი მოქცევით ქულები ჩაიწეროს თავის აქტივში, არასოდეს ცდილობს ამ მიზნით თავზე მოახვიოს წარმართს ან ჰეტეროდოქსს მისი ნების საწინააღმდეგოდ თავისი მრწამსი. ობიექტურობა მოითხოვს ვთქვათ, რომ ეს პოზიცია სავსებით გამოხატავს ქრისტიანობის ჭეშმარიტებას: თუ ქრისტიანობის თავი და თავი არის ადამიანის ხსნა, თუ ქრისტიანობა უპირატესად ხსნის რელიგიაა და ეს ხსნა, როგორც შინაგანი პროცესი, ეხება პიროვნების უსაკუთრეს ბუნებას და მხოლოდ მის ნებაზეა დამოკიდებული, მაშინ გამორიცხული უნდა იყოს რაიმე ძალდატანება ადამიანის ნებაზე, როგორც ღვთის ხატის ნიშანზე მასში, თუნდაც ეს მის სასიკეთოდ ხდებოდეს. მართლმადიდებელი ეკლესია თავის მისიონერულ პრაქტიკაში ხელმძღვანელობს წმ. იოანე ოქროპირის სიტყვებით, რომლებიც სავსებით გამოხატავენ ეკლესიის პოლიტიკას: “ეშმაკი ვერ შემძლებელ არს იძულებად ნებასა ჩვენსა ძლევად, და არცალა ღმერთი და ანგელოზნი მისნი იძულებით მოგვიღებენ ნებასა ჩვენსა. ეშმაკი ლიქნით და ვერაგობით გვაწვევს ნებასა მისსა... ესრეთვე ღმერთი და ანგელოზნი მისნი მაწვევენ ჩვენ კეთილსა ზედა და უკეთუ არა

ვინებოთ თავით თვისით საქმედ კეთილსა, არა მაიძულებენ ჩვენ გზასა მას მეუფისასა, სადა ვლენან მონანი მეუფისანი”.

თუ ღმერთი, მიუხედავად თავისი ყოვლადშემძლეობისა და აბსოლუტური კაცთმოყვარეობისა, სწორედ კაცთმოყვარეობის გამო, არ მიმართავს იძულებას ადამიანის, მისი ხატის, ნებაზე თუნდაც მის სასიკეთოდ, კაცთაგან ვის შეიძლება ჰქონდეს ამის უფლება?

და მაინც თუ ქრისტიანს ადამიანის მოქცევა ეთვლება კეთილ საქმედ და ეს საქმე რწმენასთან ერთად განაპირობებს მის მომავალს, მის ადგილს ცის სასუფეველში, იგი არ არის თანახმა ყოველნაირი ხერხი გამოიყენოს ამისათვის. ოგი არ ხელმძღვანელობს დევიზით: მიზანი ამართლებს საშუალებას.

თუ დავაკვირდებით საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის ახალი წევრებით შევსების პროცესს, შევნიშნავთ, რომ იგი პროზელიტიზმის რაიმე ნიშნის გარეშე მიმდინარეობს. ევანგელიზაცია, რომელიც პრინციპულად განსხვავდება თავისი მეთოდებით პროზელიტიზმისგან და არაფერი აქვს საერთო მასთან, ეფუძნება იმ საფუძვლიან მოსაზრებას, რომ საქართველოს მოსახლეობა საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის პოტენციურ მრევლს წარმოადგენს. ეკლესია კისრულობს მათზე პასუხისმგებლობას, ეს მისი არა მხოლოდ უფლებაა, არამედ მოვალეობაც არის, რომელიც მას ისტორიამ დააკისრა. ეკლესია ხელმძღვანელობს პრინციპით, რომელიც რუსეთის ეკლესიის ერთ-ერთმა იერარქმა (კიევის მიტროპოლიტმა პლატონ გოროდეცკიმ) ასე ჩამოაყალიბა: ჩვენ ვიცით, სად არის ეკლესია, მაგრამ არ ვიცით, სად არ არის იგი. მისი საზღვრები დაუდგენელია იმ აზრით, რომ ისინი მისტიურ სფეროს ეკუთვნის და ადამიანის გონებისმიერი განჭვრეტისთვის მოუხელთებელია.

პროზელიტიზმთან დაკავშირებით მტკივნეულად წარმოიშვება ე.წ. “სამისიონერო ტერიტორიის” პრობლემა. ადრექრისტიანულ ხანაში და მერეც არცთუ დაუბრკოლებლად და წინააღმდეგობის გარეშე

(რასაც თუნდაც ანდრია პირველწოდებულის მიმოსვლა მოწმობს) სამისიონეროდ მოწოდებულნი ქადაგებდნენ ქრისტიანობას იმ ადგილებში, სადაც ჯერ არავის ჰქონდა ნაქადაგები, ანუ ეს იყო წარმართული ქვეყნები. ანუ ეს იყო, თუ შეიძლება ითქვას, ნეიტრალური ტერიტორია. უკვე ნაქადაგებ, მოქცეულ ქვეყნებში, კერძოდ, საქართველოში (ძველი ქართლი), რომელიც ერთი ძველი ტექსტის მიხედვით, “ახალმან ნინო მოაქცია და ჰელენე დედოფალმან”, ახალი მისიის გამოჩენა ქადაგების მიზნით, საეკლესიო-პოლიტიკურ და ზნეობრივ პრობლემებს აღძრავს. გადმოცემის თანახმად, რომელსაც ინახავს მართლმადიდებელი ეკლესიის წიაღი, მოციქულები არასოდეს არ მიდიოდნენ საქადაგებლად იქ, სადაც სხვა მოციქულს უკვე ნაქადაგები ჰქონდა (“ვცდილობდი მეხარებინა არა იქ, სადაც უკვე ცნობილი იყო ქრისტეს სახელი, რათა არ მეშენებინა სხვის საფუძველზე”, *რომ. 15:20*). საქადაგებლად ხელმეორედ მისვლის შემთხვევაში მოტივად წინამორბედი მისიონერის წარმატებაში დაეჭვება იქნებოდა, რაც გამორიცხებული იყო. რა შეიცვალა ჩვენს თანამედროვეობაში, რომ ეს დაუწერელი წესი უგულებელიქნას? აბსოლუტურად არაფერი. ეკლესიის თვალსაზრისით არაფერი შეცვლილა: საქართველო რჩება საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის ტერიტორიად, რამდენადაც მისი ჯერ კიდევ მოუქცეველი, უფრო სწორად, გაუეკლესიურებული ადამიანები საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის პოტენციურ მრევლად ითვლება. გარედან შემოსულ მისიონერ მოქადაგეს, იგი არ შეიძლება მართლმადიდებელი იყოს, მოტივად რა უნდა ჰქონდეს? ისევ და ისევ დაეჭვება იმაში, რომ ქვეყნის მოსახლეობა არასაკმარისად, ან სრულიად არ არის მოქცეული ქრისტეს რჯულზე, უფრო სწორად, ქრისტიანობის იმ განშტოებაზე, რომელსაც მოქადაგე მისიონერი ეკუთვნის. ამაში ის მართალი იქნება. პროზელიტიზმის საფუძველიც ეს არის: კონფესიათა შორის განსხვავება და თითოეულის მიერ თავისი თავის ჭეშმარიტად გამოცხადება. მოქადაგე განსხვავებული კონფესიის წარმომადგენელი უნდა იყოს და თავის კონფესიას ჭეშმარიტად უნდა თვლიდეს. მაგრამ მან უნდა იცოდეს, რომ საპირისპირო მხარესაც არ მიაჩნია თავისი კონფესია სათუოდ თუ რელატიურ ჭეშმარიტებად.

მეორე მხრივ, დრომ მოტანილ რელიგიური თავისუფლების სივრცეში ყველა კონფესია, მცირეოდენი გამონაკლისის გარდა, ყველანაირი ხერხით ცდილობს ახალ-ახალი ტერიტორიების მოპოვებას, ადამიანთა სულების თავისკენ გადაბირებას. შესაძლოა, სიტყვა “კონკურენცია” არ შეეფერებოდეს რელიგიის სფეროზე დამკვიდრებულ წარმოდგენებს, მაგრამ ფაქტია, რომ თვით ტრადიციული რელიგიებიც (როგორც მათ უწოდებენ), რომლებიც ამა თუ იმ ქვეყნის ტრადიციული სარწმუნოების გამომხატველი არიან და განსაზღვრავენ ქვეყნის (როგორც ელიტარული, ისე ხალხური) კულტურის სახეს, ძალაუვნებურად ჩართულნი არიან ამ ცნებით გამოსატულ პროცესში და, თუ ზოგ არცთუ ვრცელ უბანზე ისინი თმობენ პოზიციებს, ეს იმის გამო ხდება, რომ მათ ტრადიციულად არ სჩვევიათ პროზელიტიზმის იმგვარი მეთოდების გამოყენება, რომელთაც “გუშინ” შექმნილი კონფესიები იყენებენ. კერძოდ, ეკლესია, რომელიც დარწმუნებულია თავის ჭეშმარიტებაში, არასოდეს იქნება თანახმა მატერიალურ დაინტერესებაზე ააგოს თავისი მისიონერული მოღვაწეობა. წარსულში დამსახურების საზღაურად ეკლესიის მიერ განსაკუთრებული პრივილეგიების მოთხოვნა სახელმწიფოსგან ეწინააღმდეგება ქრისტიანულ მორალს, რომ არაფერი ვთქვათ საერთაშორისო სამართლის ნორმებზე. მას, როგორც ქვეყნის უმრავლესობისგან მხარდაჭერილს, სხვა უფრო ქმედითი, ეკლესიის არსიდან გამომდინარე, რესურსები და მეთოდები უნდა ჰქონდეს მარაგში.

ამასთან დაკავშირებით, უნდა ითქვას, რომ “არაკეთილისინდისიერი პროზელიტიზმის” სახეობად შეიძლება მივიჩნიოთ სახელმწიფოს ჩარევა “სარწმუნოებრივ კონკურენციაში” ქვეყნის კულტურისა და მენტალიტეტის განმსაზღვრელი ეკლესიის სასარგებლოდ. სულიერი ძალის შენაცვლება ადმინისტრაციულ-იძულებითი ძალით, პირველ რიგში, თავად ეკლესიის ავტორიტეტისთვის არის საზიანო: შესაძლოა, მისმა მრევლმა იმატოს, მაგრამ მატება ხარისხობრივი არ იქნება. ეკლესია ვერ იხელმძღვანელებს პრინციპით, რომელსაც სახელმწიფო ან თუნდაც ნებისმიერი საერო დაწესებულება არ თაკილობს: მიზანი

ამართლებს საშუალებას. სახელმწიფოს მხარდაჭერა პროზელიტიზმში ეკლესიას ბევრისთვის უმაღვე გადააქცევს საშუალებად მატერიალური კეთილდღეობისა თუ პრივილეგირებული სოციალური საფეხურის მისაღწევად. საზოგადოდ უნდა ითქვას, რომ ზედმეტი აქცენტი საზოგადოების სოციალურ კეთილმოწყობაზე, რომელიც შეინიშნება ეკლესიაში (განსაკუთრებით პროტესტანტულ სამყაროში და ჩვენშიც) უნდა განვიხილოთ, როგორც საყოველთაო სეკულარიზაციის გამოვლენა, რასაც უკანა პლანზე გადაყავს ეკლესიის ძირითადი დანიშნულება ამ წუთისოფელში. როგორც სახელმწიფო არ უნდა იტვირთვდეს და ვერ იტვირთავს ადამიანთა სულის ხსნის ამოცანას, ასევე მატერიალური უზრუნველყოფა არ უნდა შედიოდეს ეკლესიის ამოცანებში. ამ მიმართულებით სექტებთან კონკურენციაში ჩაბმა, შეჯიბრი, უაზრობაზე რომ არაფერი ვთქვათ, შეურაცხმყოფელია მრავალსაუკუნოვანი სულიერი გამოცდილების მქონე ეკლესიისთვის.

არაკეთილსინდისიერი პროზელიტიზმი, თუკი ამ ტერმინს ავირჩევთ, უნდა განვიხილოთ პიროვნების უფლებათა დაცვის საერთო კონტექსტში. ამ შემთხვევაში ლაპარაკი არ არის ერთი პიროვნების მიერ მეორე პიროვნების ნების იძულების მცდელობაზე რაიმე კერძო ინტერესებისთვის. ჩვენ მხედველობაში გვაქვს ის შემთხვევა, როცა იძულების მცდელობა მოდის რელიგიური თუ სხვა ორგანიზაციიდან მისი წარმომადგენლის ხელით. ასეთი ორგანიზაცია შეიძლება იყოს და იყო კიდევ ახლო წარსულში (და რა გარანტიაა, რომ აღარ იქნება) სახელმწიფო დაწესებულება, რომელიც თავისი, თუნდაც საერთო სახალხო უსაფრთხოებისთვის ეწევა მოქალაქეთა “ვერბოვკას” მათი ნების საწინააღმდეგოდ, სოციალური შეღავათების შეთავაზებით ან შანტაჟით და სხვა არაკეთილსინდისიერი მეთოდებით. ამგვარი “პროზელიტური” ქმედება პიროვნებამ შეიძლება ნებისმიერი ორგანიზაციის მხრიდან განიცადოს, იქნება ეს პოლიტიკური პარტია, კომერციული ფირმა თუ პოლიცია და უშიშროების ორგანოები. ამგვარი ზეწოლისგან პიროვნება, ცხადია, დაცული უნდა იყოს. და სხვამ ვინ უნდა დაიცვას იგი, თუ თავად დაცვის ძალა არ შესწევს, თუ არა სახელმწიფომ?

და მაინც რა ქმნის ან, უფრო სწორად, რა განაპირობებს ერთი მხრივ, პროზელიტიზმის და, მეორე მხრივ, არაკეთილსინდისიერი პროზელიტიზმის არსებობას?

რელიგიურ, ისევე როგორც ეთნიურ სფეროში, პროზელიტიზმი საესეებით ბუნებრივი მოვლენაა. არაბუნებრივი სწორედ ის იქნებოდა, რომ რომელიმე სარწმუნოების ადეპტს არ ჰქონოდა სურვილი საკუთარი მრწამსის გადაცემისა პიროვნული შთაგონებისა თუ საჯარო ქადაგების ძალით. რწმენის ბუნება ისეთია, რომ იგი ვერ ეტევა ერთი ადამიანის ცნობიერებაში, შეგნებაში, და როგორც აღიდებული მდინარე, გადადის ნაპირებზე. ადეპტი გრძნობს მოწოდებას და მას არ შეუძლია არ გაუზიაროს სხვას თავისი რწმენა, როგორც წინასწარმეტყველს, რომელიც ატარებს ღვთის სიტყვას, არ შეუძლია არ იქადაგოს. “მოვედით და შემომიდგით და მე გყვნე თქვენ მესათხევლე კაცთა” (მარკ. 1:17) – ამაზე გარკვევით და უშუალოდ ძნელად თუ სადმე გამოთქმულა პროზელიტიზმის აუცილებლობა. ის რელიგიური რწმენის მიუცილებელი თანამდევია მისი გაჩენიდანვე; ის მთესველია, რომელიც თესავს სიტყვას, “ესერა გამოვიდა მთესვარი თესვად” (მათ. 13:3); მას არ შეუძლია არ თესოს, როგორც არ შეუძლია არ ამრავლებდეს ტალანტს – ამ სიმბოლიკაზეა აგებული ხარება და სიტყვის გავრცელება ქრისტიანობის პირველ დოკუმენტში. “წარვედით და მოიმოწაფენით ყოველნი წარმართნი” (მათ. 28:19) – ამ მოწოდების შედეგია დღეს ქრისტიანობის არსებობა. ამ მოწოდებით ქადაგებდა და გადასცემდა სიტყვას სინაგოგებში და ეს იყო კეთილსინდისიერი პროზელიტიზმი: მხოლოდ შეგონება, სწავლება, დარწმუნება, წმიდა წერილის შესხენება და ახსნა მათთვის, ვისაც ის სწამდა, როგორც ჭეშმარიტების სიტყვა – არავითარი სხვა ხერხი მის სამისიონერო გზაზე არ ყოფილა. იყო დაპირებანი და აღთქმანი, მაგრამ არა ამ წუთისოფლის სიკეთეთა, არამედ ღვთის სასუფეველისა, რომელსაც მოციქული არ იძლეოდა – თავად პროზელიტს უნდა მოეპოვებინა თავისი რწმენით და საქმით. ამ რწმენას და საქმეს ქადაგებდა პავლე და ყოველი მოციქული სიკვდილის საფრთხის ქვეშ. მოციქული

იდევნებოდა პროზელიტობისთვის, მას სულმუდამ უხდებოდა იმის მტკიცება, რომ მისი ქადაგება არ სცილდებოდა კეთილსინდისიერების ფარგლებს.

სად პოულობს პროზელიტიზმი ნოყიერ ნიადაგს? პოულობს იმ წრეებში, სადაც მიზეზთა სხვათა და სხვათა გამო გული აქვთ გატეხილი ტრადიციულ, როგორც ამბობენ, მამაპაპეულ სარწმუნოებაზე – ქადაგება, გულისხმიერი საუბარი, რწმუნება გადასროლილი ანკესია მათ მოსანადირებლად; იმ ადამიანებში, რომლებიც აღძრულნი არიან ძიებით, ახალ-ახალი აღმსარებლობების შინაგანად – მათი მოძღვრებისა და პრაქტიკის გაცნობით...

ვნახოთ, რა პირობები კვებავს არაკეთილსინდისიერ პროზელიტიზმს? მას გასავალი აქვს, ის იგი ფეხს იკიდებს მოსახლეობის გაჭირვებულ ფენებში, სადაც შესაძლებელი ხდება ნებისმიერი ნაბიჯის გადადგმევიანება ადამიანისთვის მატერიალური დაინტერესების მოტივით, რაც მოსყიდვის ზოგად კვალიფიკაციაში ერთიანდება; იმ ფენებში, სადაც დაბალი ინტელექტუალური, ზნეობრივი და კულტურული დონე შესაძლებელად ხდის რწმენისმიერი ღირებულებებისადმი პრაგმატულ დამოკიდებულებას; ადამიანებში, რომელთა განუვითარებელი პიროვნული საწყისი, პრიმიტიული შინაგანი სამყარო, შინაგანი თავისუფლების, ნებელობის და საკუთარი პიროვნული ღირსებისადმი პატივისცემის დეფიციტი შეუძლებელს ხდის თავსმოსხვეული წარმოდგენებისა თუ ღირებულებების მიმართ წინააღმდეგობას.

ცხადია, ეს ჩამონათვალი არ იქნება სრული, რამდენადაც ეს საკითხი სოციოლოგიურად სრულიად შეუსწავლელია.

და ბოლოს, იმ ამარ შიშზე, რომელსაც შეუპყრია საზოგადოება, მისი აზრით, მზარდი პროზელიტიზმის წინაშე, ვაითუ მატერიალურ სიკეთეებს დახარბებული მოსახლეობა გადავიდეს იცხო, არატრადიციულ რჯულზე! საკვირველია, რომ ამ შიშით

მართლმადიდებელი (ყოველ შემთხვევაში, ასეთად მიაჩნია თავი) საზოგადოებაა შეპყრობილი, თუმცა ის იმასაც ფიქრობს ამავედროულად (შიშთან ერთად!), რომ საქართველოს აბსოლუტური უმრავლესობა მართლმადიდებელია, რასაც სოციოლოგიური გამოკვლევებიც ადასტურებს. ამ შიშის საპასუხოდ ვრცლადაც შეიძლება საუბარი, მაგრამ ვფიქრობ, საკმარისი იქნება თუ დავესვხებით ჟურნალ “თავისუფლებას” (№4, მაისი, 2002, გვ.18), სადაც შთამბეჭდავად და ამომწურავად არის გაცემული პასუხი:

“ეს (ანუ ასეთი შიში, ზ.კ.) შეურაცხმყოფელია. მთელი ქართული კულტურა, ისტორიული მემკვიდრეობა, ეროვნული თვითშეგნება, ყოფითი ტრადიციები და მორალი დაფუძნებულია მართლმადიდებლურ ქრისტიანობაზე. თუკი ადამიანი სერიოზულად ფიქრობს, რომ ორი პარკი ბრინჯის და ჭრელ-ჭრელ ქაღალდებში გახვეული ჰუმანიტარული დახმარების მეშვეობით ქართულმა მოსახლეობამ შეიძლება მასიურად შეიცვალოს სარწმუნოება, ამას სხვა არაფერი ჰქვია, თუ არა ეროვნული ნიჰილიზმი”, მე ვიტყვოდი, “სარწმუნოებრივი ნიჰილიზმი და რწმენის კაპიტულაცია”.